

JÁNOSI ZOLTÁN

*Szikrázó irgalom**Ágh István betven éve*

Nincs jelképebb név, viselője arcával összeforrottabb választott név a mai magyar irodalomban. Az ágrul ágra szálló madár, a tar ágak-bogak rácsai közt kaparászó őszi ködök, a semmi ágára ülő szív, a termő ékes ág vonásait őrző név a maga párás-havas „h” betűjével tisztán villan ki a XX–XXI. század gyakran nem teljesítményekre, hanem a dekoratív önfelmutatás magaslataira ültetett nevei közül. S mind penge-finomságával, törekeny érzékenységgel, mind pedig örökké növekvő – az eget célzó – természetével hatalmas életművet jelöl.

Mert Ágh István olyan kutakba néz, ahonnan az Isten és a természet pillantása egyszerre csillan vissza. Olyan várakat épít nemzete tudatába, amelyek nemcsak szavakból, de idegszálból, vérből, több ezer éves reflexekből állnak össze. Ahogyan az önvédelemnek, úgy a példaadásnak is mesterművei. Olyan forrásokat vezet el a nemzedékek erőfeszítéseinek becsülését magától eltaszító, öntelt és megmámorosodott, egyszerre szegény és hiú magyarság tudatába, amelyeknek a látványától elpirulnak a gasztól felvert, magukra hagyott rétek és a szellem gondozatlan grundjai – és maguktól kezdenek el vágyakozni. Amit a szerző láttat és éreztet, szemben állva a történelem nagy martalócaival és kis zsványaiával: az esetlegességében is uralt idő. Az ember folytonos rátalálása önmaga esélyeire. Seb és még nagyobb seb között az élet feleselése. A gyógyulás reményének szikrázó irgalma.

Ő tízévesen García Lorcát olvas az iszkázi mezőn. Ami fény és biztatás, nem Budapest, hanem Fuente Vaqueros, majd Voznár felől, ahonnan véresen fúj a szél. De fúj mégis, idáig fúj, és fölkavarja a kivégzett költő olajgyümölcs-színű haját egészen a magyar parasztház ablakszem-tekintetéig. És ami Lorcának citrom- vagy narancsfa, a leányok szemében mandulavágás-fény, az léssen számára az alma-, barack- vagy szilvafa-mosoly. S megszületik benne a bikafejű ló, majd a világ paraszt-axiómáinak összes tündöklő helyi értéke. A költészetté avatás esélye. S a hit: hogy innen is lehet. Nincs perem, nincs elzártág, nincs sötét és még sötétebb völgy. Egy van csak: a világ.

S ő mindenhol ezt kutatta, éhesen, lázadóan, korán felismerve már a titok nyitját, a lét megölelésének azt a mondatát, amire így hangzik a válasz: „Szerencséd fiam, hogy öreganyámnak szólítottál!” Ezért szólalt meg neki minden. A gyermekkor üres bölcsője, az árkot járó törpe, a gyermekszó helyett vénemberjajgatástól visszhangzó falu, a nagyváros zajló alvilága, a század új kolóniái, új gyarmatosítása, a szerelmet kérdező valahai szél, a fekete vonatokon a semmibe menekülő haza és a fölnyitott apasír.

A szívéből elágazó idő előbb vers-rügyeket hajtott, majd szociográfia-hajtásokat, zöld viaszú esszé-leveleket, hófehér vadmeggy-szirmú műfordítás-virágokat

– finnugorokból, szlávokból, népköltészetből – s piros gyermekvers- és meseregény-bimbókat is és kinyúló regény-ágot. S mindezt belombozta költeménnyel. S ezt – a ma egyszerre nyíló – gyönyörű fát, ráemelte egy kettős égi dombra: az Isten és a magyar nyelv tenyerére, valahol Iszkáz és Budapest között. S ha eléd ejt egy-egy falevelet, szirmot, rád hullat töredék ágot, száraz lombdarabot, olvasd figyelmesen, ami ott írva vagyon. A szemedbe sütő falevél-erezet hieroglifájával vagy az ágacska zsinórirásával vagy a szíromhullás alászakadó betűiben. Például az, hogy amíg teheted, halld meg „a lét isteni részét az egészben”, mert megeshet olykor, hogy „egy ismeretlen / időn túli világba keveredsz”, ahol „egyetlen szóból álló anyanyelven” kell felfedezned „az egész ismeretlen bolygót”. És hogy, „nem vezet földi út a délibábra”, s eljön az idő, amikor: „a földig hajlás közben / jutok a legközelebb szüleimhez”. Azután az is, hogyan „azonosul az / ország elvesztése / az alapítás rémálmaival”.

Ágh Istvánt egyformán ihleti meg Mathias Grünewald isenheimi oltárképe, Giordano Bruno firenzei szobra, a columbusi gályák és a mákgubó fejű kakas-huszárok. Tud klasszikus nyelven, tud *Kalevala*-nyelven, zsoldár-nyelven, tud népdal-nyelven és az objektív líra nyelvén. Mindig zavarba ejtő a szinte szakszerű, filológusi módon realista élessége és képszerűségének fogalmakon túli, érzéki mélysége.

Ím körbeveszik most, 70-szer 365 napja dobogó szíve ünnepén nemcsak az élő, hanem az elköszönt barátai is. Akikkel együtt kezdte költői útját: a Hetek messze vándorolt alkotói. Ratkó József poharat emelve jön felé, István király arccal a kállói földből. Raffai Sarolta kibontott konttlyal a kalocsai égről. Kalász László a lábnyom-világból, a perkupai hegy alól, a szomszédos Árpád-kori templom árnyékából a tarisznyájába dugott tóval, gyöngyszemű őzei kíséretében. Bella István hosszú, füvekkel, virágokkal benőtt sárkeresztúri köpenyében, hajnali madarakat mormolva az égre. És mind azt mondják: tebenned folytatódunk – attól a naptól fogva –: legyen hát ünneped négyezer!

És jönnek a többiek is, az új halottak vagy áldozatok: Nagy Gáspár színezüst glóriában, Lázár Ervin hollófeke, aranygombos zakóban, Sütő András erdélyi havakból szabott ingben, és mind körülülük az asztalt, mint az ő versében, ott, a különböző emberi időkben élt hozzátartozók az iszkázi udvaron. „Éljen hát a szó és az élet!” – koccan száz pohár, és szólal meg a halálában immár öccsévé lett idősebb testvér. – Éljen a dac is tovább mibennünk és tebenned, ebben a medvezsoldáros korban, ahol éhünk és szomjunk még mindig ezeréves!

Hát ezért hajolnak, feszülnek neki ezek az ágak az időnek, neki a történelemnek, a régen égbe szökött, nedves orrú kisborjú mellől. Nekihajtvá az orv, személyes magánynak és a nemzeti szomorúságnak is. Világfát akarnak növeszteni. Tartják, alkotják és értelmezik az eget, szemben mindazzal, ami ideleenn zajlott. És csak néha a vállán mindannak, ami történik velünk. A fölmarkolt világ témáiban vissza a gyermekkori eszmélés hajnaláig, vissza az emberré levés hajnaláig.

Ez a távlat csillog az ágak között, ahogy az író jár közöttünk, eleven faként, és mindig előbb ér oda. Mindig szembejön veled, mindig hangjába – szavai csendes dallamába – ütközől, ha a rádiót csavargatod. Eleven, lépkedő fa: a megmaradni képes, az eget

akaró Magyarország. Fának, embernek nagy példa. Messzire látszó, mert ágaiba nőtt az esztergomi csatát, a Habsburg-ármányt és a borbély mocskos késeit túlélő Balassi ereje, a Segesvárnál a dzsidát melléről iránytűként az ég felé fordító Petőfi daca, a mozdony fekete tankját visszalökő Latinovits Zoltán szemvillanása és a sírjából kilépő Huszárik Zoltán szelídsége. A jövőjét akaró ország, a megmentett idő. Az egyetlen fába nőtt százezer akarat. A beléforrt láncokkal, bilincsdarabokkal, nyílhegyekkel, golyó verte forradásokkal is élő, túlélő és velünk élő.

Életművét, noha kétszer ismerték el József Attila-díjjal, majd többek között Kossuth-díjjal, Déry Tibor-díjjal és a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjével is, mégis ez az ágak határolta és mozaikokra tördelt ég, az égnek ez a félig emberi, félig isteni arca fémjelzi legigazabban.

Éljen soká az Agh István lombjai között magyarul éneklő ég, a rajta fészkelő madarak szájával egyetemesen kiáltozó idő és az ágak tornyába fölkapaszkodott föld! Míg ezek nagy üzeneteit sugározza életműve, gyöngyszemeket harangozhat bennünk a bizonyosság: a Fény nemcsak megszületett, de meg is kapaszkodott ezen a földön.

Világítson még sokáig, kedves Mester, s ragyogja be ünnepeidet!